

Sygn. akt I CSK 188/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 24 stycznia 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Monika Koba (przewodniczący)

SSN Mirosław Bączyk

SSN Grzegorz Misiurek (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa S.A.
przeciwko Skarbowi Państwa - Wojewodzie P.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 24 stycznia 2018 r.,
skargi kasacyjnej pozwanego od wyroku Sądu Apelacyjnego w R.
z dnia 20 października 2016 r., sygn. akt I ACa [...] /16,

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Powód S.A. domagał się zasądzenia od Skarbu Państwa - Wojewody P. - po ostatecznym sprecyzowaniu powództwa - kwoty 659240,00 zł z ustawowymi odsetkami od dnia wniesienia pozwu tytułem odszkodowania za bezprawnie przejętą nieruchomość jego ojca B.A. w 1947 r. w ramach akcji „Wisła”.

Sąd Okręgowy w R. wyrokiem z dnia 30 grudnia 2015 r. zasądził od pozwanego na rzecz powoda kwotę 381.500 zł z ustawowymi odsetkami od kwoty 370.000 zł od dnia 12 czerwca 2012 r. i od kwoty 11.500 zł od dnia 16 lipca 2015 r. (pkt I), oddalił powództwo w pozostałej części (pkt II) i orzekł o kosztach procesu.

Sąd Apelacyjny w R., na skutek apelacji pozwanego, wyrokiem z dnia 20 października 2016 r. zmienił zaskarżony wyrok w pkt I w ten sposób, że odsetki za opóźnienie od kwoty 381.500 zł zasądził od dnia 31 grudnia 2015 r., oddalił powództwo o zapłatę odsetek w pozostałej części oraz dalej idącą apelację i orzekł o kosztach procesu.

W sprawie ustalono, że B.A. - ojciec powoda był właścicielem parceli gruntowej nr [...] o powierzchni 2,5 ha, położonej w miejscowości Ż., gmina C. Na części gruntu o powierzchni 1 ha rodzina powoda wybudowała dom mieszkalny drewniany o powierzchni 93,75 m², szopę drewnianą, drewniany chlew z oborą, wykonała ogrodzenie ze sztachet i studnię kopaną z korbą. B.A. i jego rodzina byli narodowości polskiej. W dniu 5 maja 1947 r. w ramach akcji „Wisła” zostali oni wysiedleni do miejscowości K., bez rekompensaty za pozostawione mienie. Ojciec powoda starał się o wyłączenie z akcji „Wisła”; w 1948 r. złożył podanie w tym przedmiocie do Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego. Orzeczeniem Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w L. z dnia 8 lutego 1957 r., nr L.dz.[...], nieruchomość B.A. została przejęta na rzecz Skarbu Państwa na podstawie dekretu z dnia 5 września 1947 r. o przejęciu na własność państwa mienia pozostałego po osobach przesiedlonych do ZSRR (Dz. U. z 1947 r., nr 59, poz. 318) i dekretu z dnia 27 lipca 1949 r. o przejęciu na własność Państwa nie pozostających w faktycznym władaniu właścicieli nieruchomości ziemskich, położonych w niektórych powiatach województwa białostockiego, lubelskiego, rzeszowskiego i krakowskiego

(Dz. U. z 1949 r., nr 46, poz. 339 ze zm.) oraz przepisów rozporządzenia wykonawczego z dnia 16 września 1950 r. W orzeczeniu Prezydium PRN uznało, że w 33 wsiach grunt o łącznej powierzchni 41.057,74 ha pozostały po osobach repatriowanych do Związku Radzieckiego i po osobach przesiedlonych na Ziemię Zachodnie nie znajduje się w faktycznym władaniu właścicieli, niewiadomych z miejsca pobytu. Stwierdzono, że grunty po osobach repatriowanych do Związku Radzieckiego przeszły na Skarb Państwa z dniem 1 lipca 1945 r., a pozostałe grunty przejęto na rzecz Skarbu Państwa. B.A. był pracownikiem kolei i nie planował dobrowolnego opuszczenia miejscowości Ż. W 1958 r. otrzymał zgodę na powrót do tej miejscowości i mieszkanie służbowe. Zmarł w dniu 22 września 1990 r., a spadek po nim, zgodnie z postanowieniem Sądu Rejonowego w L. z dnia 13 grudnia 2002 r., sygn. akt I Ns [...] /00, nabył w całości jego syn S.A.

W dniu 6 marca 2008 r. S.A. zwrócił się o stwierdzenie nieważności orzeczenia Prezydium PRN w L. z 8 lutego 1957 r. w części dotyczącej przejęcia gruntów B.A. Decyzją z dnia 19 sierpnia 2011 r., nr [...], Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi uchylił w całości zaskarżoną decyzję i stwierdził nieważność orzeczenia Prezydium PRN z dnia 8 lutego 1957 r. nr L.dz.[...]. W uzasadnieniu wskazał, że osnova orzeczenia powinna była dokładnie wskazywać przejętą nieruchomość, a brak oznaczenia przejmowanych nieruchomości rażąco naruszył art. 75 ust. 1 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 r. o postępowaniu administracyjnym.

Wartość nieruchomości, według stanu na dzień 5 maja 1947 r., ustalono na kwotę 659.240 zł, a według stanu na dzień 8 lutego 1957 r. na kwotę 381.500 zł.

Sąd Apelacyjny uznał za uzasadnioną apelację pozwanego w zakresie, w jakim pozwany zarzucił błędne uznanie, że powodowi należą się odsetki ustawowe od dat wskazanych w pkt I zaskarżonego wyroku, a nie od dnia wydania tego orzeczenia. Sąd wskazał, że w niniejszej sprawie wysokość odszkodowania została ustalona według cen z chwili orzekania, a zatem zgodnie z art. 363 § 2 k.c. stało się ono wymagalne dopiero od tej daty; odsetki za opóźnienie nie mogą zostać zasądzone od daty wcześniejszej. W konsekwencji, biorąc pod uwagę art. 363 § 2 k.c. w zw. z art. 481 k.c., na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. zmienił

zaskarżony wyrok w pkt I w ten sposób, że odsetki za opóźnienie zasądził od dnia 31 grudnia 2015 r., a w pozostałej części powództwo o zasądzenie odsetek oddalił.

Uzasadniając oddalenie apelacji w pozostałej części, Sąd Apelacyjny wskazał, że Sąd Okręgowy nie naruszył art. 2 § 3 k.p.c. w zw. z art. 1 ust. 1 dekretu Rady Ministrów z dnia 27 lipca 1949 r. o przejęciu na własność Państwa nie pozostających w faktycznym władaniu właścicieli nieruchomości ziemskich, położonych w niektórych powiatach województwa białostockiego, lubelskiego, rzeszowskiego i krakowskiego przez dokonanie oceny prawnej, zastrzeżonej dla organów administracyjnych, ani też art. 160 § 1 k.p.a. w zw. z art. 5 ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw w związku z art. 361 § 1 k.c. przez przyjęcie, że istnieje związek przyczynowy pomiędzy uznanym za nieważne orzeczeniem Prezydium PRN z dnia 8 lutego 1957 r. a wywodzoną przez powoda szkodą. Sąd Apelacyjny podkreślił, że w niniejszej sprawie źródłem szkody nie był nakaz opuszczenia przez poprzednika prawnego nieruchomości w ramach akcji „Wisła”, gdyż te okoliczności spowodowały jedynie utratę faktycznego władztwa nad rzeczą, nie zaś utratę prawa własności nieruchomości. B.A. został pozbawiony prawa przebywania na terenie swojej nieruchomości w 1947 r., jednak dopiero decyzja Prezydium PRN z dnia 8 lutego 1957 r. spowodowała utratę prawa własności i przejęcie jej na rzecz Skarbu Państwa. Stwierdzenie nieważności tej decyzji spowodowało upadek podstawy prawnej, na mocy której nastąpiło przejęcie własności. Sąd wskazał ponadto, że okoliczność, czy nieruchomość poprzednika prawnego powoda w konkretnych okolicznościach faktycznych podlegałaby przejęciu, na podstawie dekretu z dnia 27 lipca 1949 r., nie ma żadnego znaczenia, w sytuacji, gdyż decyzja o przejęciu nieruchomości została skutecznie wyeliminowana z obrotu prawnego przez stwierdzenie jej nieważności. Jednocześnie podkreślono, że w sprawie niniejszej dokonywanie oceny, czy nieruchomość podlegała, czy nie przepisom dekretu jest bezprzedmiotowe, jako że podstawą roszczenia odszkodowawczego jest brak ważnej decyzji administracyjnej, na mocy której przejęcie własności nieruchomości mogłoby nastąpić. Bezprawność wysiedlenia poprzednika prawnego powoda może jedynie dodatkowo uzasadniać słuszność żądania naprawienia szkody; nie stanowi ona podstawy rozstrzygnięcia.

Pozwany w skardze kasacyjnej, opartej na obu podstawach określonych w art. 398³ § 1 k.p.c., wniósł o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego w części, tj. w zakresie objętym punktem II, w którym oddalono apelację w pozostałej części oraz punktem III, orzekającym o kosztach procesu i wniósł o przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

W ramach podstawy naruszenia przepisów postępowania skarżący podniósł zarzut naruszenia art. 2 § 3 k.p.c. w związku z art. 1 pkt 1, art. 16 i art. 158 § 1 w związku z art. 107 § 1 i 3 k.p.a. poprzez pominięcie - przy badaniu związku przyczynowego - wiążącej sąd powszechny oceny zastosowania materialnoprawnej podstawy orzeczenia administracyjnego wskazywanego przez powoda jako źródło szkody, dokonanej przez organ administracyjny w uzasadnieniu decyzji stwierdzającej nieważność orzeczenia.

Podstawę naruszenia prawa materialnego skarżący wypełnił zarzutem naruszenia art. 160 § 1 k.p.a. w związku z art. 5 ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy - Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. nr 162, poz. 1692, ze zm.) w związku z art. 361 § 1 k.c. i art. 1 ust. 1 dekretu Rady Ministrów z dnia 27 lipca 1949 r. o przejęciu na własność Państwa nie pozostających w faktycznym władaniu właścicieli nieruchomości ziemskich, położonych w niektórych powiatach województwa białostockiego, lubelskiego, rzeszowskiego i krakowskiego poprzez niewłaściwe zastosowanie i przyjęcie, że istnieje związek przyczynowy pomiędzy uznanym za nieważne orzeczeniem Prezydium PRN w L. z dnia 8 lutego 1957 r., nr [...], a wywodzoną przez powoda szkodą.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie zasługiwała na uwzględnienie.

Zarzuty podniesione przez skarżącego w ramach obu podstaw kasacyjnych zmierzały w istocie do podważenia oceny, że istnieje związek przyczynowy pomiędzy uznanym za nieważne orzeczeniem Prezydium PRN w L. z dnia 8 lutego 1957 r. a wskazaną przez powoda szkodą.

Niezasadne jest kwestionowanie przez skarżącego prawidłowości zastosowania art. 2 § 3 k.p.c. w zw. z art. 1 pkt 1, art. 16 i art. 158 § 1 w zw. z art. 107 § 1 i 3 k.p.a. przy ocenie związania Sądów obu instancji decyzją administracyjną oraz pominięciu materialnoprawnej podstawy tego orzeczenia.

Zgodnie z art. 160 § 1 k.p.a., roszczenie odszkodowawcze przysługuje stronie, która poniosła szkodę na skutek wydania decyzji z naruszeniem art. 156 § 1 k.p.a. albo stwierdzenia nieważności takiej decyzji. Stwierdzenie nieważności decyzji, podobnie jak stwierdzenie, że decyzja została wydana z naruszeniem prawa, stanowi zatem wypełnienie podstawowej przesłanki odpowiedzialności odszkodowawczej przewidzianej w art. 160 § 1 k.p.a. (zob. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 21 marca 2003 r., III CZP 6/03, OSNC 2004, nr 1, poz. 4). Z tego względu w zakres stanu faktycznego podlegającego ustaleniu w sprawie o odszkodowanie wchodzi sytuacja prawna wywołana decyzją administracyjną. W takiej sytuacji sąd nie może ustosunkować do stanu prawnego ukształtowanego przez tę decyzję w sposób odmienny niż uczynił to organ administracyjny. W przeciwnym wypadku doszłoby do niedopuszczalnego kwestionowania przez sąd powszechny merytorycznej zasadności decyzji administracyjnej. Zatem konieczne jest przyjęcie stanu prawnego wywołanego decyzją administracyjną i włączenie go do podstawy orzeczenia w sprawie cywilnej. W tym znaczeniu sąd orzekający o roszczeniu odszkodowawczym przewidzianym w art. 160 § 1 k.p.a. jest związany decyzją nadzorczą, stwierdzającą nieważność decyzji lub jej wydanie z naruszeniem prawa (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 grudnia 2009 r., I CSK 175/09, OSNC 2010, nr 7-8, poz. 115).

W związku z powyższym za nietrafną należy uznać argumentację skarżącego, który twierdził, że podstawową kwestią w niniejszej sprawie było to, czy nieruchomość stanowiąca wcześniej własność ojca powoda spełniała przesłanki z art. 1 ust. 1 dekretu z 27 lipca 1949 r., a więc, czy leżała w obszarze, do którego przepis ten się odnosił i czy nie znajdowała się we władaniu właściciela w dacie wydania orzeczenia administracyjnego, którym przejęto ją na własność Skarbu Państwa. Należy podkreślić, że okoliczność, czy nieruchomość poprzednika prawnego powoda w danej sytuacji podlegałaby przejęciu na podstawie wskazanego dekretu nie ma jakiegokolwiek znaczenia w sytuacji,

gdy stwierdzono nieważność decyzji wydanej w tym przedmiocie, w następstwie czego została ona skutecznie wyeliminowana z obrotu prawnego. Nieważność decyzji administracyjnej powoduje, że ustają skutki związane z jej wydaniem - niezależnie od tego, czy nieważność została stwierdzona w związku z naruszeniem przepisów postępowania, czy przepisów materialnoprawnych.

Nietrafny jest również zarzut niewłaściwego zastosowania wskazanych wyżej przepisów prawa materialnego, zmierzający do zanegowania istnienia związku przyczynowego pomiędzy wydaniem w 1957 r. nieważnego orzeczenia a szkodą.

Sąd Apelacyjny zasadnie przyjął, że orzeczenie Prezydium PRN z dnia 8 lutego 1957 r. wywołało skutek w postaci utraty prawa własności przez ojca powoda i jednocześnie stanowiło źródło nabycia tego prawa przez Skarb Państwa. Wbrew twierdzeniom skarżącego, Sąd ten prawidłowo przyjął, iż zachodzi adekwatny związek przyczynowy między zdarzeniem sprawczym w postaci wydania nieważnego orzeczenia a szkodą; gdyby nie doszło do wydania tego orzeczenia, to poprzednik prawny powoda nie poniósłby szkody w postaci utraty prawa własności nieruchomości. Zdarzeniem wyrządzającym szkodę jest wydanie wadliwej decyzji administracyjnej, a stwierdzenie, że decyzja została wydana z naruszeniem prawa przesądza o bezprawności, jako zasadzie odpowiedzialności Skarbu Państwa za szkodę poniesioną na skutek tej decyzji (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 marca 2014 r., III CSK 152/13, nie publ.).

Z przytoczonych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł, jak w sentencji.

jw

a.ł